

A photograph of three children from behind, walking away from the camera on a path in a park. The child on the left is a boy with light brown hair, wearing a blue and white jacket and a blue backpack. The child in the middle is a girl with long brown hair in a ponytail, wearing a pink and white jacket and a dark backpack. The child on the right is a boy with curly dark hair, wearing a green and blue plaid shirt and a camouflage backpack. The background is a lush green park with trees and grass.

INSPIRATION TIL UNDERVISNING

// KRISTENDOMS- KUNDSKAB/RELIGION

Antisemitisme i forskellige
religioner og traditioner

Læreruddannelsen

Varighed: 6 lektioner

Udarbejdet af Gry Eliassen

// INDHOLD

- 2 // Indhold
- 3 // Faglig ramme, formål og læringsmål
- 4 // Inspiration til lektionsforløb
- 5 // Opstart og rammesætning
- 8 // Kontroversielle emner og uenighed
- 11 // Jødedommen som en mangfoldig og aktuel religion
- 14 // Den religiøse antijudaisme /antisemitisme i
Det Nye Testamente
- 18 // Evaluering og outro
- 20 // Inspiration til materialer
- 21 // Forslag til videre læsning og fordybelse

// FAGLIG RAMME, FORMÅL OG LÆRINGSMÅL

Dette forløb om antisemitisme er målrettet kristendomskundskab/religion i læreruddannelsen. Forløbet er tilrettelagt over seks lektioner med en tydelig progression, hvor hver lektion bygger videre på den foregående. Forløbet kan gennemføres samlet eller tilpasses lokalt, fx ved at samle lektioner to og to eller udvælge enkelte lektionsforløb, så det passer til holdets behov og din didaktiske tilrettelæggelse.

Forløbet tager afsæt i *Håndbog om antisemitisme* og vil referere til kapitler i håndbogen og andre materialer i materialepakken, du som underviser kan bruge, når du tilrettelægger dit forløb.

FORLØBSBESKRIVELSEN INDEHOLDER

- Et overblik over forløbets faglige ramme og forankring i kristendomskundskab/religion
- En tydelig formulering af forløbets formål og de studerendes læringsudbytte
- En konkret plan for hver lektion med læringsaktiviteter, materialer, organisering og estimeret tidsforbrug
- Forslag til videre læsning og fordybelse

FORLØBETS FAGLIGE RAMME OG RELEVANS FOR FAGET

Forløbet er målrettet lærerstuderende, men kan også tilpasses til brug i grundskolen. I faget Kristendomskundskab/religion på læreruddannelsen skal de studerende både tilegne sig viden om forskellige religioner og traditioner og udvikle kompetencer til at undervise i religion i en skole præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Forløbet om antisemitisme – både som historisk og nutidigt fænomen – knytter an til centrale temaer i religionsfaget. Det gælder fx skriftsyn, historisk-kritisk læsning og religiøse kilders virkningshistorie. Forløbet lægger især op til at arbejde med antisemitisme og antijudaisme i kristendommen, og det er oplagt at inddrage det i undervisningsforløb om jødedom, som også har fokus på jødedom som andet end "udsat" og "forfulgt". Jødedom er en mangfoldig og levende religion i dag. Det er vigtigt at have dette perspektiv med i arbejdet med antisemitisme.

FORLØBET SIGTER MOD, AT DEN STUDERENDE:

- Bliver bevidst om jødedom som en mangfoldig og aktuel religion.
- Forholder sig til antijudaisme som en reaktion på jødedom i en bestemt historisk kontekst og senere antisemitisk brug og udvikling.
- Kan analysere religiøse kilder i henhold til deres historiske kontekst og adskille dem fra den virkningshistorie, teksterne har haft i forhold til antisemitisme.
- Bliver bevidst om, hvordan antijødiske forestillinger gentages og stereotypiseres igennem historien og aktuelt indgår i antisemitiske ytringer.
- Kan reflektere over, hvordan man i kristendomskundskabsundervisningen kan leve op til skolens formål, herunder at skolen og dens undervisning skal være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

// INSPIRATION TIL LEKTIONSFORLØB

// FORBEREDELSE

Brug håndbogen aktivt. Hent viden om antisemitisme som historisk og nutidigt fænomen, herunder vold, forfølgelse, fornægtelse og forvrængning (som er udbredt særligt på sociale medier og via AI-genereret indhold).

Arbejd målrettet med samtalekortene. Brug de tre korttyper: a) udsagn, b) personlige fortællinger, c) billeder/fotos som afsæt for dialog og perspektivering.

Iddrag intro- og outropresentationen. Brug den til at introducere temaet (fx via explainervideo), aktivere de studerendes for forståelse og sætte tydelige rammer for samtalen med fokus på respekt, nysgerrighed, samtaleformer og gruppedynamik.

Find alle materialer på
historielab.dk/antisemitisme

// OPSTART OG RAMMESÆTNING

1. LEKTION

(vejledende tid 45 min.)

20 min.

Opstart og aktivering af forforståelse

Priorité tid til både den åbne, undersøgende indledning og den efterfølgende faglige rammesætning, så lektionen både skaber engagement og et fælles fagligt grundlag for resten af forløbet.

A: De studerende skal skrive udsagn, de forbinder med jødedommen.

Når de studerende har skrevet de første udsagn, kan du som underviser bede dem uddybe deres viden om jødedommen som religion:

Hjælpe spørgsmål:

Hvad er det for en religion?

- Hvilke hellige skrifter er der i jødedommen?
- Hvilke ritualer og hvilke højtider?
- Hvad karakteriserer jødedom i Danmark?

B: De studerende skal nu reflektere over, hvor de har deres viden om jødedommen fra. (Individuelt)

Du kan stille følgende hjælpe spørgsmål:

- Kommer din viden/din forestilling om jødedom fra medier?
- Fra en du kender?
- Fra jøder, du har mødt og talt med?
- Fra litteratur (hhv. skønlitteratur, kildetekster eller faglitteratur).
- Gennem kendskab til andre religioner?

C: De studerende deler i mindre grupper deres udsagn om jødedommen og de kilder, de har til deres forståelse af jødedommen som religion.

Hjælpe spørgsmål:

- Er jeres forestillinger/viden om jødedom forskellig?
- Trækker I på samme type af informationskilde?

Du kan spørge, om nogle har lyst til at dele deres samtale (refleksioner og udsagn) med holdet. Hvilket billede tegner sig af jødedommen som religion? Er det et enstemmigt billede? Er der nogle af udsagnene, der potentielt (og ubevidst) kunne være anti-semitiske? Det kan derefter skrives op på tavlen og bruges som udsagn, I kan vende tilbage til senere i forløbet.

Materialer:

Intropresentationen

Organisering:

Individuelt og i plenum

Kilde til casefoto:

Mads Klitgaard:

Chokerende syn i københavns park:

Børn stillede sig på række bag hagekors – så begyndte de at heile, KøbenhavnLiv, 20. 03. 25:

Søgeord: København-Liv, skaterpark, hagekors

| 25 min. Introduktion til forløb, formål og faglige begreber

Find og indsæt casefoto i intropræsentationen inden undervisningen.

Brug intropræsentationen inkl. tilhørende spørgsmål og aktiviteter.

Du kan selv vælge, om alle slides skal anvendes, men vigtigst er det at vise definitionen af antisemitisme og explainerfilm.

// FORMÅLET MED LEKTIONEN

Formålet med lektionen er først at få de studerende til at sætte ord på deres egen forforståelse af jødedom og blive bevidste om, hvor deres viden og forestillinger kommer fra. Gennem aktiviteterne skal de opdage, at deres viden kan være forskellig og delvist præget af kilder, de ikke nødvendigvis har reflekteret over. Denne indledende fase er central, fordi den gør deres eksisterende forestillinger synlige og danner et relevant udgangspunkt for det videre arbejde. Herefter er formålet at introducere en fælles faglig ramme, herunder en grundlæggende forståelse af begrebet antisemitisme. Den faglige introduktion skal kobles direkte til de udsagn, de studerende selv har formuleret, så begreberne bliver meningsfulde og anvendelige.

Lektionen er således opbygget, så forforståelsen bevidst aktiveres før den faglige begrebsafklaring. Det giver de studerende mulighed for at sammenholde deres egne forestillinger med faglige perspektiver og eventuelt justere deres forståelse. Samtidig skal lektionen gøre de studerende opmærksomme på, at nogle udsagn om jødedom kan have antisemitiske træk, også uden at det er tilsigtet.

**// BEGREBSAFKLARING
– ANTIJUDAISME OG ANTISEMITISME:**

I religionsfaglige sammenhænge skelner flere mellem antisemitisme og antijudaisme. Nogle historikere bruger betegnelsen antijudaisme om religiøst – især kristent – begrundede antijødiske holdninger i den førmoderne verden, mens antisemitisme forstås som en mere moderne, primært racistisk ideologi. I praksis flettes de to fænomener ofte sammen. I dette materiale bruges begrebet antijudaisme om nytestamentlige tekster med antijødiske fremstillinger. Begrebet antisemitisme bruges, når disse forestillinger videreføres og får betydning i eftertiden.

// KONTROVERSIELLE EMNER OG UENIGHED

2. LEKTION

(vejledende tid 45 min.)

// FORMÅLET MED LEKTIONEN

Formålet er, at de studerende udvikler forståelse for, hvordan kontroversielle emner opstår i undervisningen, og opnår erfaring med at indgå i og håndtere uenighed på en reflekteret og respektfuld måde.

| 45 min. **Rammesætning: Når emner bliver kontroversielle**

Forklar, at det ikke i sig selv er kontroversielt at arbejde med antisemitisme og diskrimination, men at samtalen kan føre til kontroversielle emner, fx Israel-Palæstina-konflikt.

Du kan sammen med de studerende reflektere over, hvordan man kan være i uenighedsfællesskaber i en undervisningssituation. Afhængigt af holdet, du underviser, kan du vælge at lave begge aktiviteter knyttet til "Kontroversielle emner og uenighed" eller du kan udvælge en enkelt.

Aktivitet 1: Erfaringer med uenighed

Inden øvelsen sættes i gang, kan du gøre de studerende opmærksomme på, at de bliver spurgt til, hvornår de sidst har haft en konflikt, og at de skal være opmærksomme på ikke at dele noget privat med holdet, som de ellers ikke ville have delt.

Stil jer ud på gulvet. Lad de studerende placere sig på en linje alt efter, hvornår de sidst har haft en konflikt eller været uenige med nogen (fx i går eller for to måneder siden).

De studerende stiller sig nu på en række efter hvornår de sidst har været uenige eller i konflikt med nogen. Når rækken er etableret, skal de dele med den, der står nærmest:

- Hvad konflikten gik ud på?
- Blev I enige om det, I var uenige om?
- Oplevede du, at du forstod den andens perspektiv på uenigheden, selvom du holdt fast i dit eget perspektiv?
- Hvis du ikke havde forståelse for den andens perspektiv, har du så et bud på, hvad der skulle til for at skabe forståelse?

Du kan evt. inddrage afsnit om multiperspektiviske læringssyn i *Håndbog om antisemitisme*.

Saml op på de to sidste spørgsmål i plenum.

Materialer:

Håndbog om antisemitisme

Organisering:

Gruppearbejde, gulvarbejde, plenum

Aktivitet 2: Hvad gør noget kontroversielt?

De studerende skriver individuelle svar ned på nedenstående spørgsmål:

Hvornår har du sidst oplevet eller set noget, du mente var kontroversielt?

- Hvad var det, der var kontroversielt?
- Var der nogle særlige værdier (etik) du blev ramt på?
- Reagerede du? På stedet? Efterfølgende?
- Tror du alle ville opleve det, du oplevede som kontroversielt?

De studerende drøfter deres svar med hinanden to og to.

Efter drøftelserne samler du som underviser kort op. Vend evt. tilbage til den indledende pointe om, at antisemitisme og andre emner ikke nødvendigvis er kontroversielle i sig selv. Om noget er kontroversielt, afhænger af kontekst, positioner, erfaringer og sted. Dette kan lede op til at tale om potentielt kontroversielle emner i religionsundervisningen.

// JØDEDOMMEN SOM EN MANGFOLDIG OG AKTUEL RELIGION

3.-4. LEKTION

(vejledende tid 90 min.)

// FORMÅLET MED LEKTIONEN

Denne del af forløbet har til hensigt at give indblik i jødedommen som en levende og mangfoldig religion. Målet er at modvirke, at jødedommen reduceres til at være "de andre" og "de udsatte" og medvirke til en bredere forståelse af jødedom.

| 90 min. **Refleksion og dialog om antisemitisme med samtalekort**

Aktivitet 1:

De studerende sættes sammen i mindre grupper og tager udgangspunkt i samtalekort 12 og 13. De vil blive spurgt til deres kendskab til jødedom, særligt jødedom i dansk kontekst, så hav fagbøger, grundbøger, leksika eller lign. liggende, som de kan inddrage. Du kan som underviser også opfordre dem til at undersøge fx hjemmesiden for det mosaiske jødiske samfund i Danmark ([Forside - Det Jødiske Samfund](#))

Samtalekort B-12:

"Kendskabet til dansk-jødisk historie og kultur er et afgørende redskab til at sikre, at antisemitismen ikke får lov til at gro og slå rødder blandt os. Derfor kan det spille en vigtig rolle i at skabe større indsigt og forståelse for religiøse mindretal og vores fælles historie" (Ane Halsbo-Jørgensen, dansk minister, 2022)

- Kender I til dansk-jødisk historie og kultur? Giv gerne eksempler. Undersøg gerne emnet nærmere.
- Mener I, at kendskab til en minoritets historie og kultur kan give større forståelse for religiøse minoriteter eller kan det mon gøre det modsatte?
- Hvad ville I lægge vægt på i jeres formidling af jødedom på et udvalgt klassetrin, hvis I havde som mål at bidrage til kendskab til jødedom?
- Hvordan ville I arbejde med jødedom som en dynamisk og mangfoldig religion?

Gå derefter videre til det næste samtalekort:

Materialer:

Håndbog om antisemitisme,
Samtalekort

Organisering:

Gruppearbejde,
plenum

Samtalekort B-13:

"Antisemitisme er desværre blevet et større problem i Danmark over de seneste år. Vi ved fra europæiske undersøgelser, at nogle danske jøder undgår at bære genstande, der kan identificere dem som jøder, og at nogle oplever at blive chikaneret i skolen og på arbejdet, alene fordi de er jøder" (Nick Hækkerup, tidligere dansk justitsminister, 2022)

- Hvilke genstande ville danske jøder typisk bære?
- Hvad symboliserer disse genstande – for jøder og ikke-jøder?
- Har I kendskab til genstande eller symboler, der er en del af antisemitisk propaganda?
- Kender I til andre religiøse minoriteter, der bærer genstande, de bliver chikaneret for at bære?

Aktivitet 2

Sæt de studerende til at undersøge, hvordan jøder og jødedom fremstilles i læremidler. Er der fx primært billeder af ultraortodokse jøder? Er der en mangfoldighed af repræsentationer?

Aktivitet 3:

Er der tid tilbage, kan du lade de studerende tale om samtalekort B-24:

Samtalekort B-24:

"Hvordan beskytter vi jødiske skoler, synagoger, arrangementer og kulturinstitutioner i Danmark mod trusler uden samtidig at normalisere og markere det jødiske folk som særligt "udsatte" og "andre"?"

// DEN RELIGIØSE ANTIJUDAISME / ANTISEMITISME I DET NYE TESTAMENTE

5. LEKTION

(vejledende tid 45 min.)

// FORMÅLET MED LEKTIONEN

Formålet er, at de studerende analyserer nytestamentlige tekster i deres historiske kontekst og får indsigt i, hvordan kristendommen opstod i en jødisk sammenhæng præget af interne konflikter. De skal arbejde med, hvordan sådanne konflikter kommer til udtryk i teksterne, og hvordan de senere er blevet fortolket og anvendt på måder, der har bidraget til antijødiske forestillinger.

Samtidig er formålet, at de studerende reflekterer over, hvordan religiøse forestillinger kan videreføres og få betydning i udviklingen af antisemitisme.

| 45 min.

Opstart af lektion

Diskuter nedenstående spørgsmål i plenum. Du kan evt. lade de studerende summe to og to om spørgsmålene inden:

- Skal man som religionslærer udelade tekststykker i Det Nye Testamente, som kan fremstå antisemitiske, i hvert fald antijødiske? Hvorfor? Hvorfor ikke? Er det kontroversielt?
- Er der særlige religionsfaglige tilgange, der egner sig bedre til at arbejde med muligt kontroversielle tekststykker end andre?

Faglig rammesætning for arbejdet med teksterne

I Det Nye Testamente optræder "jøder" flere steder som modstandere af Jesus. Det afspejler interne konflikter i en tid, hvor kristendommen endnu ikke var adskilt fra jødedommen.

Senere er nogle af disse fremstillinger blevet tolket som generelle beskrivelser af jøder og har bidraget til antijødiske forestillinger.

Når I arbejder med teksterne, er det derfor vigtigt både at være opmærksomme på deres historiske kontekst og på, hvordan de kan få nye betydninger, når de læses og anvendes i andre sammenhænge.

Forslag til nytestamentlige tekster, der kan danne baggrund for en analyse

I Det Nye Testamente bruges "jøder" flere steder som stående i et fjendtligt forhold til Jesus. Gennem historien er særligt fortællingen om jødernes ansvar for Jesu død blevet brugt til at fremstille alle jøder som kollektivt skyldige i korsfæstelsen. Det er en af de mest langtidsholdbare og problematiske antijødiske tolkninger i kristen tradition. Nogle passager i Det Nye Testamente er ligeledes historisk blevet brugt til at fremstille jødisk praksis som forældet eller som lovtrældom. Arbejdet med de nytestamentlige tekster åbner for at diskutere ansvar, magt og teksttolkning.

Materialer:

Håndbog om antisemitisme, Det Nye Testamente

Organisering:

Gruppearbejde, plenum

Lad de studerende benytte disse spørgsmål til overvejelse:

- Hvordan opstår stereotyper i religiøse tekster?
- Hvordan ændrer de sig over tid?
- Hvordan bruges de politisk?

Eksempler på tekster med antijudaistiske passager:
Johs. kap. 8, 42-51; Matt. 27, 20-26; Matt. 23, 13 -33.

Inddrag også tekststykker, som forholder sig positivt til jøder, fx skriftsteder, der lægger vægt på Jesus som jøde, skriftsteder, der lægger vægt på sammenhængen mellem den gamle og den nye pagt.

Aktivitet 1

Lad de studerende arbejde i mindre grupper omkring en af ovenstående nytestamentlige tekster. De studerende kan drøfte følgende spørgsmål:

- Hvem har skrevet teksten? Hvem er modtager?
- Hvad var den historiske kontekst?
- Hvilke religiøse grupperinger træder frem i teksten?
- Er der fx passager, der gør jøder kollektivt ansvarlige, fremstiller dem som korrupte, dæmoniske, manipulerende eller fjender af kristendommen?
- Kan I genfinde denne skildring i senere historiske skildringer af jøder?

Aktivitet 2

Samtalekort C-1

Vis de studerende nedenstående billede, og spørg dem: Hvilke tanker sætter dette billede i gang hos dig/jer?

Hartmann Schedel,
Weltchronik, 1493 /
Wikimedia Commons

I middelalderen opstod forestillinger om jøder, som udskilte og mistænkeliggjorde dem. En af disse var myten om blodinjurier, der hævdede, at jøder kidnappede kristne børn og dræbte dem under bestialske ritualer, som blodaf tapping mv. Kristne børn, der uden grund og forklaring forsvandt, blev derfor fortolket som ofre for jøder, som dermed kunne forfølges, dømmes og dræbes. I nogle tilfælde førte dette til pogromer, dvs. systematiske voldelige forfølgelser af jøder.

// EVALUERING OG OUTRO

6. LEKTION

(vejledende tid 45 min.)

| 20 min.

Afrunding: Lande uenighedsrummet

Brug outropresentationen, som er bygget op om tre øvelser.

I den første øvelse får den enkelte studerende mulighed for egen refleksion.

I den næste øvelse læser du som underviser udsagnene op. Efter hvert udsagn gives 10-15 sekunders stilhed, hvor de studerende kan overveje, hvor de vil stille sig på linjen.

I den sidste øvelse deler de studerende i plenum deres vigtigste pointe fra arbejdet med antisemitisme i én sætning. Ingen respons, ingen diskussion, idet alle lytter til hinanden.

Evaluering

Til slut i forløbet kan der evalueres både af de studerende selv og af dig som underviser.

Du kan efter gennemførelsen af forløbet sætte fokus på spørgsmål som:

- Hvordan kan du som religionslærer bidrage til at modvirke antisemitisme?
- Har arbejdet med antisemitisme fået dig til at være særligt opmærksom på, hvordan man som religionslærer arbejder med jødedom?

Evaluering med de studerende

Skriv ned individuelt og del derefter i mindre grupper (ca. 5 min. individuelt og 10-15 min. i grupper)

- Hvad tager du med dig fra forløbet?
- Er der nogle særlige opmærksomhedspunkter i forhold til religionsundervisning og antisemitisme, du er blevet optaget af?
- Hvad overraskede dig?
- Har du nogle spørgsmål, du sidder tilbage med?
- Hvordan kan du undervise i antisemitisme?

Lav en kort fælles opsamling i plenum.

Materialer:

Outropresentation

Organisering:

Gruppearbejde, plenum

// FORMÅLET MED LEKTIONEN

Formålet med outtroen er at give de studerende mulighed for at reflektere over deres egen læring og deres rolle som kommende undervisere.

Aktiviteterne har samtidig til formål at afslutte arbejdet med et potentielt følsomt og uenighedsskabende emne på en rolig og respektfuld måde, hvor alle bliver hørt uden diskussion.

// INSPIRATION TIL MATERIALER

Man kan arbejde mere dybdegående med temaet om antijødiske ytringer ved at læse modlæsninger, fx moderne kristne teologers afvisning af antijødiske tolkninger og anvende tekststeder, som giver et andet billede af kristnes syn på jøder.

Henrik Juul og Karna Kjeldsen: Religionsundervisning – en fagmetodik, Hans Reitzels Forlag 2019. Læs kap. 10 om ”konflikter”

[Intolerance over for jøder | folkedrab.dk](#)

[Anti-judaisme og Det Nye Testamente – Tidsskriftet Fønix](#)

[Den kristne antijudaisme – Store norske leksikon](#)

// FORSLAG TIL VIDERE LÆSNING OG FORDYBELSE

Hvis du ønsker at fordybe dig yderligere i emnet, kan du med fordel læse den tilhørende *Håndbog om antisemitisme*. Her finder du en grundig introduktion til antisemitismens historiske rødder og nutidige udtryksformer samt konkrete eksempler fra både undervisning og samfund. Håndbogen giver samtidig didaktiske perspektiver på, hvordan du kan arbejde med komplekse og potentielt kontroversielle emner i undervisningen.

Du kan også finde yderligere inspiration i referencelisten bagerst i håndbogen, hvor der er samlet relevante rapporter, artikler og undervisningsressourcer til videre arbejde.

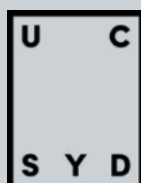
DU STÅR MED EN DEL AF ET SAMLET UNDERVISNINGSMATERIALE

Hent materialet her: historielab.dk/antisemitisme

Dette undervisningsmateriale består af forskningsbaserede og undervisningsrettede materialer om antisemitisme til lærer- og pædagoguddannelserne. Materialerne kan bruges samlet eller hver for sig og rummer:

- Et kort webinar med introduktion og inspiration
- En faglig og didaktisk håndbog
- Samtalekort til refleksion og dialog
- Konkret inspiration til undervisning

Materialerne understøtter arbejdet med at forstå, identificere og undervise i antisemitisme samt håndtere dilemmaer og følsomme emner i professionel praksis.

VIA University
College

